

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนต่างๆของการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

- 1) การเตรียมการเก็บข้อมูล
- 2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม และ
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด คือ

2.1 การเตรียมการเก็บข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกจุดเก็บข้อมูล คัดเลือกผู้บอกภาษา และได้ทำการเตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูลดังมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การคัดเลือกจุดเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลภาษาไทยถิ่นในพื้นที่ทั้ง 4 ภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้เนื่องจากผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาคำเรียกรสในภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นดังกล่าว

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคัดเลือก 1 จังหวัดเป็นตัวแทน 1 ถิ่น ได้แก่ กรุงเทพฯ เป็นตัวแทนภาคกลางเนื่องจากจังหวัดกรุงเทพฯเป็นเมืองหลวง สำหรับอีกสามถิ่นนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นตัวแทนภาคเหนือ จังหวัดอุบลราชธานีเป็นตัวแทนภาคอีสาน และจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นตัวแทนภาคใต้ เนื่องจากทั้งสามจังหวัดนี้เป็นจังหวัดใหญ่ที่สุดในแต่ละภาค

2.1.2 การคัดเลือกผู้บอกภาษา

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้บอกภาษาด้วยตนเอง โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ

1. ผู้บอกภาษาทั้ง 4 ถิ่นๆละ 5 คนเป็นเพศชายหรือหญิง มีอายุระหว่าง 25-45 ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน
2. ผู้บอกภาษาไทยกรุงเทพฯต้องเป็นคนกรุงเทพฯโดยกำเนิด
3. ผู้บอกภาษาไทยเชียงใหม่ อุบลราชธานี และนครศรีธรรมราชต้องไม่เป็นผู้ที่มาจากอำเภอเมือง และเป็นผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ไม่เกิน 3 ปี เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการผู้บอกภาษาที่ไม่ได้อยู่อาศัยในตัวเมืองเป็นสำคัญเพราะบุคคลเหล่านี้ยังไม่ลืมภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง

2.1.3 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ในการเก็บข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกจุดเก็บข้อมูลและผู้บอกภาษาแล้วผู้วิจัยจึงได้เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามดังนี้

1.) เทปบันทึกเสียงผู้บอกภาษา

ในการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาทุกถิ่น ผู้วิจัยต้องทำการบันทึกเสียงของผู้บอกภาษาไว้เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้บันทึกข้อมูลเก็บไว้ใช้ในการวิเคราะห์ได้อย่างครบถ้วน

2.) การเตรียมแบบฟอร์มที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื่องจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา 4 ถิ่นเพื่อให้ได้คำเรียกรส ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงได้ทำแบบฟอร์มตาราง 2 แบบเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลแยกแต่ละถิ่น โดยตารางในแบบที่ 1 เป็นตารางเพื่อบันทึกข้อมูลคำเรียกรสที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ส่วนตารางในแบบที่ 2 เป็นตารางเพื่อบันทึกข้อมูลคำตอบซึ่งเป็นรายชื่อตัวอย่างอาหารจากผู้บอกภาษาดังแสดงให้เห็นข้างล่างนี้

ตารางที่ 2. แบบฟอร์มในการกรอกข้อมูลคำเรียกรส

จังหวัด.....

รายชื่ออาหาร	มะนาว	มะขาม	มะยม	เกลือ	น้ำปลา	พริก
ผู้บอกภาษา						
ชื่อ.....อายุ.....	เปรี้ยว	เปรี้ยว	เปรี้ยว	เค็ม	เค็ม	เผ็ด
ชื่อ.....อายุ.....						
ชื่อ.....อายุ.....						
ชื่อ.....อายุ.....						
ชื่อ.....อายุ.....						

แบบฟอร์มตารางเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลคำเรียกรสข้างต้นนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่หนึ่งคือคอลัมน์ซ้ายสุด เป็นส่วน "ผู้บอกภาษา" ซึ่งเป็นช่องที่ใช้ระบุรายชื่อและอายุของผู้บอกภาษาในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนที่สองคือแถวบนสุด เป็นส่วนของ "รายชื่ออาหาร" เป็นช่องที่ใช้ระบุชื่อรายชื่ออาหาร ผัก ผลไม้ เครื่องปรุง และวัตถุดิบธรรมชาติที่ให้รสต่างๆละกัน โดยรายชื่ออาหารดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยทำการรวบรวมจากตำราอาหารไทยทั้ง 4 ถิ่นเป็นจำนวน 80 รายชื่อเพื่อที่จะใช้เป็นหลักในการตั้งคำถามถามผู้บอกภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นให้ได้คำเรียกรส (ดูรายชื่ออาหารในภาคผนวก ก.) สำหรับส่วนที่สามคือแถวและคอลัมน์ที่เหลือทั้งหมดจะเป็นช่องที่เว้นว่างไว้เพื่อบันทึกข้อมูลคำตอบคำเรียกรสจากผู้บอกภาษาแต่ละคน

ตารางที่ 3 แบบฟอร์มในการกรอกข้อมูลรายชื่ออาหาร

จังหวัด..... ชื่อ-นามสกุล.....

คำที่ใช้เรียกรสอาหาร	รายชื่ออาหาร / เครื่องปรุง / ผัก / ผลไม้ / วัตถุดิบธรรมชาติ
หวาน	1. น้ำตาล 2. น้ำผึ้ง 3. เค้ก 4. ผ้อยทอง 5. เงาะ 6 7..... 8..... 9..... 5.....
เปรี้ยว	
เค็ม	
ขม	

แบบฟอร์มเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลตัวอย่างอาหารข้างต้นแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้ คือ ส่วนที่หนึ่งคือคอลัมน์ทางซ้าย เป็นส่วน "คำที่ใช้เรียกรสอาหาร" เป็นช่องที่ใช้ระบุข้อมูลคำเรียกประเภทรสต่างๆ ส่วนที่สองคือคอลัมน์ทางขวา เป็นส่วน "รายชื่ออาหารวัตถุดิบธรรมชาติ เครื่องปรุง ผัก ผลไม้และวัตถุดิบธรรมชาติ" เป็นช่องที่ใช้บันทึกข้อมูลคำตอบซึ่งเป็นตัวอย่างอาหารของประเภทรสต่างๆโดยผู้บอกภาษา

2.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

วิธีการเก็บข้อมูลงานวิจัยทางด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์เท่าที่มีผู้ทำกันมานั้น ผู้วิจัยมักเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลและพูดคุยกับผู้บอกภาษาด้วยตนเองแล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ในการวิจัยเรื่องคำเรียกรสของผู้วิจัยเองก็เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยพบปะและสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาด้วยตนเองเพื่อเก็บข้อมูลได้มากและถูกต้อง เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัยใดๆก็สามารถสอบถามจากผู้บอกภาษาได้ทันที

ในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ดังนี้

2.2.1 การเก็บข้อมูลภาคสนามขั้นตอนที่ 1

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามในขั้นตอนที่ 1 มีจุดประสงค์หลักในการสำรวจเพื่อให้ได้รายชื่ออาหารมากที่สุดเพื่อที่จะนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 2 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำรายชื่ออาหารจำนวน 80 รายชื่อจากตำราอาหารที่กล่าวไว้ในหัวข้อ 2.1.3 มาตั้งเป็นคำถามถามผู้บอกภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นถิ่นละ 5 คนเพื่อให้ได้คำต่างๆ โดยในรายชื่ออาหาร ผัก ผลไม้ เครื่องปรุงทั้ง 80 รายชื่อแบ่งออกเป็นรายชื่ออาหาร ผัก ผลไม้ หรือเครื่องปรุงให้รสละละกัน 40 รายชื่อที่สามารถพบได้ในทุกถิ่น ส่วนรายชื่ออาหารที่เหลืออีก 40 รายชื่อเป็นรายชื่ออาหาร ผัก ผลไม้หรือเครื่องปรุงให้รสละละกันของแต่ละถิ่นซึ่งสามารถพบได้ในอย่างน้อย 1 ถิ่น(ดูรายชื่ออาหารและการแจกแจงในภาคผนวก

ก.) ดังนั้น เมื่อผู้วิจัยไปพบผู้บอกภาษาตามกำหนดการที่ได้นัดหมายกันแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการแล้วจึงทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาเป็นภาษาถิ่นเพื่อให้ผู้บอกภาษาเกิดความเป็นกันเอง และเพื่อให้ผู้บอกภาษาคิดและตอบเป็นภาษาถิ่นของตน เนื่องจากคำถามต่างๆที่ผู้วิจัยใช้ถามในงานวิจัยเป็นคำถามที่ง่ายและซ้ำกัน ผู้วิจัยจึงเรียนรู้ประโยคคำถามเป็นภาษาถิ่นแต่ละถิ่นเพื่อที่จะนำมาใช้ถามผู้บอกภาษาแต่ละถิ่น

1.) เพื่อให้ได้คำเรียกรส ผู้วิจัยจึงถามคำถามเป็นภาษาถิ่นโดยมีความหมายว่า

“(รายชื่ออาหารที่เป็นวัตถุดิบธรรมชาติ) มีรสอย่างไรในขณะที่คุณกิน”

ตัวอย่างเช่น “พริกขี้หนูสดมีรสอย่างไรในขณะที่คุณกิน” เป็นต้น

ผู้วิจัยนำรายชื่ออาหารวัตถุดิบทั้ง 80 รายชื่อที่กล่าวไว้ข้างต้นมาใช้เป็นคำถามเดียวกันนี้ทั้งหมดเพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นคำเรียกรสอาหารจากผู้บอกภาษา จากนั้นผู้วิจัยจึงบันทึกข้อมูลที่ได้ลงในแบบฟอร์มตารางบันทึกข้อมูลคำเรียกรส 1. ที่เตรียมไว้ดังที่แสดงให้เห็นในหัวข้อ 2.1.3 โดยแยกออกเป็นแต่ละถิ่นต่างๆกัน

อนึ่ง ผู้บอกภาษาบางคนไม่สามารถตอบคำถามดังกล่าวและไม่รู้จักอาหารบางชนิดเนื่องจากอาหารที่ผู้วิจัยนำมาถามนั้นเป็นอาหารคละกันจากทั้ง 4 ถิ่น ซึ่งในกรณีนี้ ผู้วิจัยจะไม่บังคับให้ผู้บอกภาษาตอบคำถามนั้น ผู้วิจัยจะข้ามคำถามนั้นไปและจะไม่นำผลมาใช้ในการวิจัย ส่วนในกรณีที่ผู้บอกภาษาตอบคำถามจากข้อ 1.)ข้างต้นได้ อาทิเช่น หากผู้บอกภาษาตอบคำถามว่า พริกขี้หนูสดมีรสเผ็ด ผู้บอกภาษาจะถามคำถามในขั้นตอนต่อไป คือ

2.) เพื่อให้ได้ข้อมูลรายชื่ออาหาร เครื่องปรุง ผัก ผลไม้ วัตถุดิบซึ่งเป็นตัวแทนของรสต่างๆที่ไม่เป็นการซ้ำซ้อนโดยผู้วิจัยเพื่อที่ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลรายชื่ออาหารที่ได้ไปใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามในขั้นตอนที่ 2 ต่อไป ผู้วิจัยจึงให้ผู้บอกภาษายกตัวอย่างอาหารว่า

“ช่วยยกตัวอย่างอาหาร วัตถุดิบจากธรรมชาติ พืชผัก ผลไม้ หรือเครื่องปรุงที่มีรส (คำตอบที่ใช้เรียกรสจากข้อ 1.)”

ในขั้นตอนย่อยที่2.)นี้ ผู้วิจัยนำคำตอบซึ่งผู้บอกภาษาใช้เรียกรสที่ได้มาจากการถามคำถามข้างต้นในข้อ 1.) กลับมาใช้เป็นหลักในการให้ผู้บอกภาษาทั้ง 4 ถิ่นๆละ 5 คนยกตัวอย่างอาหาร เครื่องปรุง ผัก ผลไม้ และวัตถุดิบจากธรรมชาติ

ตัวอย่างเช่น หากคำตอบที่ได้มากจากการถามคำถามจากข้อที่ 1.) คือคำว่า “เผ็ด” ผู้วิจัยจะนำคำว่า “เผ็ด”นี้มาตั้งเป็นหลักในการยกตัวอย่างอาหารว่า

“ช่วยยกตัวอย่างอาหาร ผัก ผลไม้ เครื่องปรุง หรือวัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีรสเผ็ด”
เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น หากผู้บอกภาษายกตัวอย่างอาหารที่มีรสเผ็ด คือ พริกป่น ผู้วิจัยจะเก็บรายชื่อพริกป่นนี้ลงในแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลตัวอย่างอาหาร 2. ที่เตรียมไว้ดังแสดงให้เห็นในหัวข้อ 1.5.2.3 เพื่อที่จะนำไปใช้ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนามขั้นตอนที่ 2 ต่อไป

2.2.2 การเก็บข้อมูลภาคสนามขั้นตอนที่ 2

การเก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยทำการสำรวจเพื่อให้ได้รายชื่ออาหารที่ไม่เป็นการชี้้นำโดยผู้วิจัยมาเป็นหลักในการถามคำถามในขั้นตอนที่ 2 โดยการนำรายชื่ออาหารไทย 4 ถิ่นจำนวน 80 รายชื่อจากตำราอาหารมาใช้เป็นหลักในการตั้งคำถาม ดังนั้น ในการเก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 2 เพื่อการวิเคราะห์คำเรียกรสนี้ ผู้วิจัยจึงมีรายชื่ออาหาร ผัก ผลไม้ เครื่องปรุง วัตถุดิบธรรมชาติกลุ่มใหม่ที่ไม่เป็นการชี้ นำจากผู้บอกภาษาจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในขั้นที่ 1 เป็นจำนวน 150 รายชื่อเพื่อที่จะนำไปถามผู้บอกภาษาแต่ละถิ่น โดยในรายชื่ออาหารทั้ง 150 รายชื่อกลุ่มใหม่นี้ ผู้วิจัยแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มแรกประกอบด้วยรายชื่ออาหารจำนวน 70 รายชื่อที่สอดคล้องกันทั้ง 4 ถิ่น กล่าวคือ เป็นรายชื่ออาหาร ผัก ผลไม้ เครื่องปรุงที่ผู้บอกภาษายกตัวอย่างให้มาเหมือนกันทุกถิ่น (ดูรายชื่ออาหารในภาคผนวก ข.) กลุ่มที่สองประกอบด้วยรายชื่ออาหารจำนวน 80 รายชื่อซึ่งเป็นรายชื่ออาหาร ผัก ผลไม้เฉพาะท้องถิ่นและรวมถึงอาหาร ผัก ผลไม้ที่สามารถพบได้ในอย่างน้อย 3 ถิ่น (ดูรายชื่ออาหารในภาคผนวก ข.) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำรายชื่ออาหาร 70 รายชื่อไปใช้เป็นหลักในการตั้งคำถามถามผู้บอกภาษาเหมือนกันทุกถิ่น และนำรายชื่ออาหารเฉพาะถิ่น 80 รายชื่อไปใช้เป็นหลักในการตั้งคำถามถามผู้บอกภาษาแต่ละถิ่นแตกต่างกัน ทั้งนี้ รายชื่ออาหารที่ได้จะเป็นผัก ผลไม้ เครื่องปรุง วัตถุดิบธรรมชาติ รวมถึงอาหารที่ปรุงแล้ว เนื่องจากอาหารที่ปรุงแล้วบางชนิดเป็นอาหารประจำท้องถิ่นและเป็นรายชื่ออาหารที่ผู้บอกภาษากลุ่มที่ 1 ยกตัวอย่างเหมือนกัน และทั้งนี้ ในจำนวนรายชื่อทั้ง 150 รายชื่ออาจมีอาหารบางชนิดซ้ำ

กันกับรายชื่ออาหารที่ผู้วิจัยคัดเลือกจากตำราเพื่อใช้ในการถามคำถามในขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนามขั้นที่ 1

ในการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 2 นี้ ผู้วิจัยนำรายชื่ออาหารไปถามผู้บอกภาษาถิ่นๆละ 5 คนกลุ่มใหม่ที่ไม่ซ้ำกับผู้บอกภาษาในขั้นตอนที่ 1 เนื่องจากขั้นตอนที่ 2 นี้เป็นขั้นตอนการเก็บข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์และเพื่อเป็นโอกาสที่ผู้วิจัยคาดว่าจะได้ข้อมูลคำเรียกรสเพิ่มเติมขึ้นจากขั้นตอนการสำรวจ

เมื่อผู้วิจัยไปพบผู้บอกภาษาตามกำหนดการที่ได้นัดหมายกันแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เริ่มทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ด้วยการชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่า งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาระบบคำเรียกรสในภาษาไทยถิ่น ดังนั้นจึงขอความร่วมมือจากผู้บอกภาษาด้วยการช่วยตอบคำถามและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่างๆโดยละเอียดเป็นภาษาถิ่นของตน จากนั้นจึงเริ่มทำการบันทึกเทป และเก็บข้อมูล โดยทั้งนี้ ผู้วิจัยจะถามคำถามทั้งหมดเป็นภาษาถิ่นเพื่อให้ผู้บอกภาษาเกิดความเป็นกันเอง อีกทั้งยังช่วยให้ผู้บอกภาษาคิดและตอบคำถามเป็นภาษาถิ่นดังต่อไปนี้

1.) เพื่อให้ได้คำเรียกรส ผู้วิจัยจึงถามคำถามเป็นภาษาถิ่นโดยมีความหมายว่า

“(รายชื่ออาหาร วัตถุประสงค์ธรรมชาติ ผัก ผลไม้ หรือเครื่องปรุง) มีรสอย่างไรในขณะที่คุณกิน”

ตัวอย่างเช่น “มะนาวมีรสอย่างไรในขณะที่คุณกิน”

ผู้วิจัยทำการถามคำถามเดียวกันนี้เป็นภาษาถิ่นไปจนครบรายชื่ออาหาร วัตถุประสงค์ธรรมชาติ ผัก ผลไม้ หรือเครื่องปรุงที่เตรียมไว้ทั้ง 150 รายชื่อและจดบันทึกคำตอบทั้งหมดลงในตารางบันทึกข้อมูลแบบเดียวกันกับแบบฟอร์มตารางที่ 2. (ดูตารางใน 2.1.3) โดยผู้วิจัยจะทำตารางบันทึกข้อมูลแบ่งแยกตามแต่ละถิ่นเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ต่อไป

หลังจากที่ผู้วิจัยถามคำถามจากรายชื่ออาหารและได้คำตอบจากข้อ 1.) มาชุดหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยอาจไม่แน่ใจว่าคำที่ได้มาเป็นคำเรียกรสประเภทเดียวกันหรือไม่ ผู้วิจัยจึงทำการถามคำถามเพื่อตรวจสอบให้แน่ใจโดยนำคำเรียกรสที่ได้มาชุดหนึ่งนั้นมาเป็นหลักในการถามคำถามผู้บอกภาษา และในการถามคำถาม ผู้วิจัยทำการถามข้างต้นกับคำเรียกรสที่ได้มาจากข้อ 1) ทุกคำกับผู้บอกภาษาทุกคน

2.) เพื่อตรวจสอบว่าคำเรียกรสที่ได้มาจากข้อ 1) เป็นประเภทย่อย (inclusion) ของคำเรียกรสอื่นหรือไม่ หรือตรวจสอบว่าคำเรียกรสที่ได้ตรงข้าม (contrast) กันหรือไม่ ผู้วิจัยจึงถามคำถามเป็นภาษาถิ่นโดยมีความหมายว่า

“(คำเรียกรส 1) เป็นอย่างไร ใ้(คำเรียกรส 2)หรือไม่?”

ตัวอย่างเช่น “ เปรี้ยวเป็นอย่างไร ใ้หวาน/ ขม / ฝาด / มัน / จืด / ส้ม/ ฯลฯ หรือไม่”

จากตัวอย่างข้างต้น หากผู้บอกภาษาตอบว่าคำเรียกรสคำว่า เปรี้ยวไม่ใช่หวาน / ไม่ใช่ขม / ไม่ใช่ฝาด / ไม่ใช่มัน/ไม่ใช่จืด/ แต่ใช้ส้ม ผู้วิจัยจะทราบได้อย่างชัดเจนว่า คำว่า “เปรี้ยว” และคำว่า “ส้ม”ไม่ใช่คำต่างประเภทกัน แต่เป็นคำที่ใช้เรียกประเภทรสเปรี้ยวเหมือนกัน และเป็นคำต่างประเภทกับคำเรียกรสประเภทอื่นๆ

นอกจากนี้ จากการถามคำถามในขั้นที่ 2.) ยังทำให้ผู้วิจัยทราบได้ว่าคำที่ได้มาจากขั้นที่ 1.) เป็นคำเรียกรสหรือไม่ เนื่องจากผู้บอกภาษาอาจให้คำอธิบายเพิ่มเติม อาทิเช่น ผู้บอกภาษาอาจให้คำตอบว่า “เปรี้ยวไม่ใช่จืด” เพราะ “จืด เป็นกลิ่น ไม่ใช่รส” เป็นต้น

ดังนั้น คำตอบที่ได้จากการถามคำถามในขั้นตอนนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยทราบได้ว่าคำต่างๆเป็นคำเรียกรสหรือไม่ และหากว่าเป็น จะเป็นคำเรียกรสประเภทเดียวกันหรือคนละประเภทกัน

จากนั้น ผู้วิจัยนำคำตอบที่ได้มาจากขั้นตอนที่1.) และ 2.) เช่นคำว่า “เปรี้ยว” มาเป็นหลักในการให้ผู้บอกภาษายกตัวอย่างอาหาร ผัก ผลไม้ หรือเครื่องปรุงที่มีรสต่างๆดังกล่าวมาให้ได้ อีกเพื่อนำไปวิเคราะห์หรือรสเด่น ซึ่งหมายถึง รสที่ปรากฏอยู่ในอาหารแต่ละท้องถิ่นมากที่สุดพร้อมทั้งสามารถที่จะนำไปใช้เป็นหลักฐานแสดงความสามารถในการยกตัวอย่างอาหารตัวแทนของรสได้ เพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าคำใดเป็นคำเรียกรสพื้นฐานตามเกณฑ์ที่กำหนด (ดูเกณฑ์ในการตัดสินใจคำเรียกรสพื้นฐานใน 3.1) เพราะหากผู้บอกภาษาไม่สามารถยกตัวอย่างอาหารได้ คำตอบของผู้บอกภาษานั้นย่อมไม่ใช่คำเรียกรสพื้นฐานตามเกณฑ์

3.) เพื่อให้ได้รายชื่อของตัวอย่างอาหารตัวแทนของรสเพื่อนำไปวิเคราะห์หรือรสเด่นต่อไป ผู้วิจัยจึงให้ผู้บอกภาษายกตัวอย่างของอาหารเป็นภาษาถิ่นโดยมีความหมายว่า

“ช่วยยกตัวอย่างอาหาร ผัก ผลไม้ หรือเครื่องปรุงที่มีรสเปรี้ยว”

อนึ่ง เพื่อที่จะได้รายชื่ออาหารมากขึ้น ผู้วิจัยอาจช่วยนี้กรายชื่ออาหารโดยการถามคำถามนำผู้บอกภาษาหากผู้บอกภาษานี้กรายชื่อตัวอย่างอาหารของรสบางรสได้น้อย เช่น ผู้วิจัยอาจถามผู้บอกภาษาว่า “มะดันมีรสเปรี้ยวไหม” หรือ “ผลตะลิงปิงมีรสเปรี้ยวไหม” เป็นต้น หากผู้บอกภาษาเห็นด้วยและตอบว่าใช่ ผู้วิจัยจะได้ตัวอย่างอาหารตัวแทนของรสเพื่อนำไปใช้ในการเปรียบเทียบรสเด่นในภายหลัง โดยอาหารตัวแทนของรสดังกล่าวนี้หมายถึง อาหาร ผัก ผลไม้ หรือ เครื่องปรุงซึ่งเป็นตัวแทนที่เป็นรูปธรรมของประเภทรสต่างๆ อาทิเช่น รสเปรี้ยวมีตัวอย่างอาหารอย่างเช่นมะนาว น้ำส้มสายชู เป็นต้น

ดังนั้น จากการให้ผู้บอกภาษายกตัวอย่างอาหารในขั้นตอนที่ 3.) นี้จะทำให้ผู้วิจัยทราบได้ว่าคำตอบคำใดเป็นคำเรียกรสตามเกณฑ์หรือไม่ พร้อมทั้งได้หลักฐานที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์หรือเด้นต่อไป (ดูในบทที่ 5)

4.) เพื่อตรวจสอบว่าคำเรียกรสคำใดเป็นประเภทย่อยของคำเรียกรสพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงถามคำถามเป็นภาษาถิ่นโดยมีความหมายว่า

“(คำเรียกรส 2 คำผสมกัน) นี้ใช่รสเปรี้ยวหรือไม่ / หวานหรือไม่”

เช่น “เปรี้ยวหวานนี้ใช่เปรี้ยวหรือไม่”

เมื่อผู้บอกภาษาตอบว่า “ใช่” ผู้วิจัยจะถามคำถามต่อไปอีกว่า

“เปรี้ยวหวานนี้ใช่หวานหรือไม่”

ในขั้นตอนย่อยที่ 4.) นี้ เมื่อผู้วิจัยพบคำตอบที่เป็นคำเรียกรส 2 คำผสมกัน เช่น “เปรี้ยวหวาน” ผู้วิจัยจะถามคำถามโดยนำคำตอบซึ่งเป็นคำเรียกรส 2 คำผสมกันนี้มาถามไขว้สลับกันเพื่อที่จะตรวจสอบว่าคำเรียกรสคำใดเป็นประเภทย่อยของคำเรียกรสพื้นฐาน

จากตัวอย่าง ในกรณีหากผู้บอกภาษาตอบว่า “เปรี้ยวหวาน” นี้ “ไม่ใช่หวาน แต่เป็นเปรี้ยว” ผู้วิจัยจะได้ทราบว่า คำว่า “เปรี้ยวหวาน” นี้มีรสเปรี้ยวเป็นเนื้อรสน่าที่มากกว่า ส่วนรสหวานเป็นเพียงรสที่ผสมมาเพียงเล็กน้อย แต่ถ้าหากผู้บอกภาษาตอบคำถามดังกล่าวว่า “เปรี้ยวหวาน” นี้ “ใช่เปรี้ยว” และ “ใช่หวาน” ผู้วิจัยจะทำการถามต่อเพื่อที่จะได้ทราบอย่างแน่ชัดว่าคำเรียกรสคำใดเป็นคำหลักโดยการถามว่า “รสไหนมากกว่ากัน” หากผู้บอกภาษาตอบว่า “รสเปรี้ยวมากกว่า” ผู้วิจัยจะได้ทราบว่าคำเรียกรสคำว่าเปรี้ยวเป็นคำหลัก ส่วนคำเรียกรสคำว่าหวานจะเป็นคำรองหรือส่วนขยาย แต่หากผู้บอกภาษาให้คำตอบว่ารส “หวาน”มากกว่า ผู้วิจัยจะได้ทราบว่าคำว่า “หวาน” เป็นคำหลัก

อย่างไรก็ดี จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้บอกภาษาไม่ได้ให้คำตอบสอดคล้องกันทุกคน ทั้งนี้ ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยทำการตัดสินใจว่าคำเรียกรสไม่พื้นฐานคำใดเป็นประเภทของคำเรียกรสพื้นฐานคำใดตามเสียงส่วนใหญ่ของผู้บอกภาษา กล่าวคือ หากผู้บอกภาษาส่วนมากตัดสินใจให้คำว่า “เปรี้ยวหวาน” มีรสเปรี้ยวเป็นรสนำ ผู้วิจัยก็จะตัดสินใจให้ “เปรี้ยวหวาน” เป็นประเภทของรสพื้นฐานรสเปรี้ยว

อนึ่ง นอกจากการถามคำถามในขั้นตอนที่ 4 นี้จะทำให้ผู้วิจัยทราบประเภทย่อย ของคำเรียกรสพื้นฐานแล้ว ยังช่วยให้ผู้วิจัยทราบได้ว่าคำตอบคำใดเป็นหรือไม่เป็นคำเรียกรส เนื่องจากผู้บอกภาษาจะทำการอธิบายคำตอบของตนอย่างละเอียดถี่ถ้วนมากขึ้น อาทิเช่น หากผู้วิจัยได้รับคำตอบจากผู้บอกภาษาเป็นคำประสม อาทิเช่น ผักชีฝรั่งมีรส “จี๊ดหอม” ดังนั้น เมื่อผู้วิจัยถามคำถามในขั้นตอนที่ 4 นี้ว่า “จี๊ดหอม” นี้ใช่จี๊ดหรือไม่ ผู้บอกภาษาจะอธิบายคำตอบของตนอย่างละเอียดขึ้นว่า “จี๊ดหอม” นี้ใช่จี๊ดและมีกลิ่นหอมดี” เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทราบได้ว่าคำว่า “หอม” นั้นไม่เป็นคำเรียกรส แต่เป็นคำบอกกลิ่น เป็นต้น

ดังนั้น จากการถามคำถามทั้ง 4 ขั้นตอนย่อยนี้จะทำให้ผู้วิจัยตัดสินใจได้ว่าคำใดเป็นคำเรียกรส รวมทั้งจำแนกประเภทคำเรียกรสออกเป็นคำเรียกรสพื้นฐานและไม่พื้นฐานตามเกณฑ์ได้ อาทิเช่น ในการถามคำถามเพื่อให้ได้คำในขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนามขั้นที่ 1 นั้น ผู้วิจัยได้รับคำตอบจากผู้บอกภาษาไทยกรุงเทพฯ 1 คนเป็นคำว่า “เพื่อน” และเมื่อผู้วิจัยให้ผู้บอกภาษา ยกตัวอย่างอาหารที่มีรสเพื่อนมาอีก ผู้บอกภาษาดังกล่าวยกตัวอย่างเป็น “มะขามป้อม” แต่เมื่อผู้วิจัยนำ “มะขามป้อม” กลับมาใช้เป็นหลักในการถามคำถามกับผู้บอกภาษาไทยกรุงเทพฯ กลุ่มที่ 2 ผู้บอกภาษาทั้ง 5 คนไม่ได้ให้คำตอบว่ามะขามป้อมมีรสเพื่อน แต่ให้คำตอบว่ามะขามป้อมมีรสฝาด มีรสเปรี้ยว หรือมีรสเปรี้ยวฝาด เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คำว่า “เพื่อน” ไม่ใช่คำเรียกรสในภาษาไทยกรุงเทพฯ

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ ได้แก่ 1) การเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ และ 2) การวิเคราะห์คำเรียกรส ดังต่อไปนี้

2.3.1 การเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์

เมื่อเก็บข้อมูลและถอดเทปเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลของคำเรียกรสจากรายการเก็บข้อมูลจากจุดเก็บข้อมูลทุกจุดมาเรียงเทียบกัน พร้อมทั้งตรวจสอบว่าได้จดคำเรียกรสครบถ้วนเพื่อที่ผู้วิจัยจะได้ทำการจำแนกประเภทคำเรียกรสพื้นฐานและคำเรียกรสไม่พื้นฐานตามเกณฑ์ วิเคราะห์การใช้คำเรียกรสพื้นฐาน กลวิธีการสร้างคำเรียกรสไม่พื้นฐาน และทำการเปรียบเทียบระบบคำเรียก

รสในภาษาไทยกรุงเทพฯ เชียงใหม่ อุบลราชธานีและนครศรีธรรมราช เพื่อหาลักษณะที่แตกต่างและร่วมกัน

2.3.2 การวิเคราะห์คำเรียกรส

เมื่อผู้วิจัยเตรียมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์คำเรียกรสโดยขั้นตอนในการวิเคราะห์ มีดังนี้

1. หลังจากได้ข้อมูลคำเรียกรสครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการจำแนกประเภทคำเรียกรสออกเป็น คำเรียกรสพื้นฐานและคำเรียกรสไม่พื้นฐาน โดยแยกทำแต่ละถิ่น ในการตัดสินใจจำแนกประเภทคำเรียกรสพื้นฐาน และไม่พื้นฐานนั้น ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ที่ดัดแปลงมาจากเกณฑ์ของการศึกษาคำเรียกสีและการรับรู้สีของชาวจ้วงและชาวไทยของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2538) ที่ได้กล่าวไว้โดยละเอียดในบทที่ 3

2. เมื่อได้คำเรียกรสพื้นฐาน และไม่พื้นฐานแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์หาตัวอย่างอาหารตัวแทนของแต่ละคำเรียกรส โดยอาหารตัวแทนที่กล่าวถึง คือ อาหาร ผัก ผลไม้ หรือเครื่องปรุง และวัตถุดิบจากธรรมชาติซึ่งเป็นตัวแทนที่เป็นรูปธรรมของประเภทรสต่างๆ และอาหารใดจะเป็นตัวอย่างอาหารตัวแทนของรสได้นั้นต้องเป็นอาหารที่เป็นตัวแทนของประเภทรสที่ผู้บอกภาษาแต่ละถิ่นทั้ง 5 คนให้คำตอบตรงกัน อาทิเช่น ผู้บอกภาษาไทยกรุงเทพฯทั้ง 5 คนให้คำตอบว่า มะนาวมีรสเปรี้ยว ดังนั้น มะนาวจึงเป็นหนึ่งในอาหารตัวแทนของคำเรียกรสเปรี้ยวในภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นต้น

3. เมื่อได้คำเรียกรสพื้นฐานพร้อมตัวอย่างของอาหารตัวแทนแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์หาความหมายของคำเรียกรสพื้นฐานโดยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential Analysis) กำหนดมิติแห่งความแตกต่าง (Dimension of Contrast) พร้อมทั้งระบุอรรถลักษณะ (Semantic features) ในแต่ละมิติตามแนวคิดของการศึกษาคำเรียกญาติในภาษาไทยกรุงเทพฯ ของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsint , 2000) โดยผู้วิจัยแสดงผลการวิเคราะห์ให้เห็นในบทที่ 3

4. หลังจากนั้น ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กลวิธีการสร้างคำเรียกรสไม่พื้นฐานว่าในภาษาไทยแต่ละถิ่นมีกลวิธีในการสร้างคำเรียกรสไม่พื้นฐานอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งหาความถี่ของการใช้ในแต่ละกลวิธี โดยแยกทำแต่ละถิ่นและนำเสนอผลการวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 4

5. และจากนั้น ผู้วิจัยจึงทำการเปรียบเทียบระบบคำเรียกรสในภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่น โดยเปรียบเทียบจำนวนคำเรียกรสพื้นฐาน เปรียบเทียบความถี่ในการใช้กลวิธีการสร้างคำเรียกรสไม่พื้นฐาน ตลอดจนสรุปหาความเหมือนและความแตกต่างของระบบคำเรียกรสในภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้

ผลจากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบคำเรียกรสพื้นฐานและไม่พื้นฐานตามวัตถุประสงค์ เพื่อแสดงให้เห็นความเหมือนและความต่างของระบบคำเรียกรสดังกล่าวยังสามารถทำให้ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมได้ว่า คำเรียกรสคำใดมีการใช้มากที่สุดในแต่ละถิ่นจากการเปรียบเทียบว่า คำเรียกรสคำใดมีความถี่ในการเกิดมากที่สุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยการเปรียบเทียบจากจำนวนอาหารตัวแทนของแต่ละประเภทรส ซึ่งจะสามารถแสดงให้เห็นรสเด่น (salient taste) ที่ปรากฏอยู่ในอาหารแต่ละท้องถิ่นมากที่สุด และนำเสนอผลการวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 5

